

ver: „Christelijke Wereldbeschouwing“, pag. 50 v.v. J. H. Kok, Kampen. 1929.

*) Dr Th. Elsenhaus „Psychologie und Logik“, pag. 16. W. de Gruyter & Co., Berlin-Leipzig. 1925. „De ziel is slechts een vorm of een product van het lichaam“.

*) Zie voor het Materialisme en de critiek daarover o.a. Dr H. Bavinck „Gereformeerde Dogmatiek“, II, 432 v.v. J. H. Bos, Kampen. 1918. Dr H. Bavinck „Christelijke Wereldbeschouwing“, pag. 38, 91. J. H. Kok, Kampen. 1929. Dr H. Bavinck „Wijshoudwijze der Openbaring“, pag. 73 v.v. J. H. Kok, Kampen. 1908. Dr A. Kuiper Jr „Van de Kennisse Gods“, pag. 79 v.v. W. Kirchner, Amsterdam. 1907.

*) Dr Th. Elsenhaus „Psychologie und Logik“, pag. 16. W. de Gruyter & Co., Berlin-Leipzig. 1925. „Het lichaam is slechts een vorm of een product van één of meer „ziel-lijke“ wezens“.

*) Dr Ph. C. van der Vliet „Bereiding van de jeugd door Kerk en Vereenigingen“ in „De Dordtsche Bondsdag 1931“, pag. 56.

*) Idem, pag. 56 en 57.

*) Dr A. Kuiper „Der jongelingen sieraad is hun kracht“, pag. 9 v.v. J. H. Kok, Kampen. 1913.

UIT DE SCHRIFT

Verwondering.

En zie, een Moorman, een kamerling.

Hand. 8:27.

God doet wonderlijke dingen. Op eenmaal wordt de Jeruzalemsche Diaken en Evangelist uit Samaria weggeroepen, waar de honderden tot het geloof zijn gekomen, naar den eenzamen weg, die van Jeruzalem afdaalt naar Gaza.

Niemand, die hem daar ontmoet, want niemand bijna reist meer dien ouden verlaten en misschien ongemakkelijken weg; veel liever den nieuweren en meer bereidsden weg.

En op dien ouden, ongemakkelijken, eenzamen weg moet Filippus nu gaan, op bevel van den Geest des Heeren.

Zal niet het hart van den Evangelist vol zijn geweest van gespannen verwachting van wat hem op dien weg ontmoeten zou? Er zou iets komen, dat stond vast. Niet voor niets werd hij juist langs dien weg gezonden. Wie weet, wat er zich aan hem voor zal doen?

En zie — een Moorman, een kamerling!

Daar klinkt in dit woord van Lucas heilige verwondering; de weerklink van de verwondering van Filippus, als hij daar in de verte een stofwolk ontdekt, een gezelschap; een aanzienlijk heer met zijn stoet van begeleiders op weg naar zijn vaderland.

Verwondering eerst over de indrukwekkende pracht van den stoet, maar later, als Filippus nader kennis maakt met den voorname vreemdeling, verwondering over het wonder van Gods weg, wanneer hij verneemt, dat die vreemdeling een Moorman is.

Dus, om dien heiden moest nu Filippus den arbeid afbreken in Samaria. Dien zoon van Cham, den gevloekte.

En meer: dieman is, naar hij Filippus heeft medegedeeld, een kamerling; een eunuch, een gesneden. Ja, wel een hooggeplaatst man, maar toch: een gesneden. Een door de Joden verachte. Iemand, zóó diep veracht, dat hij zelfs in de vergadering der gemeente niet mocht komen.

En zie, een Moorman! Een eunuch!

Dat is het nu. Daarvoor dus nu moest die lange reis worden gemaakt en daarvoor moest de gezegende arbeid in Samaria worden afgebroken. Om dien heiden, dien verachte; om dien Moorschen eunuch!

Moorman, heiden, zoon van Cham, eunuch — diep veracht, ja, maar edele, want hij wordt kind van God, erfgenaam der heerlijkheid.

Zal misschien in de ziel van Filippus iets hebben gebubeld van wat die Psalm zegt:

Wie is aan onzen God gelijk,
Die armen opricht uit het slijk?

En zie, een Moorman, een kamerling!

Dat enkele regeltje spreekt nog tot ons van Gods wegen.

Zóó doet de God der genade het nog. Hij roept de Zijnen uit de duisternis tot het licht. En als ge ze nagaat; als ge vraagt, wie het zijn, dan ontdekt ge soms dat wonderlijke: en zie, een Moorman, een kamerling.

Dat wil zeggen, in onze taal overgezet:

daar komt dan een verachte, een vergetene; een verzonkene, iemand, wien door zoo velen het Koninkrijk Gods was ontzegd, zoo ver immers was die arme reeds weggedwaald; zóó ver stond hij van het Koninkrijk Gods. Maar als het Gods tijd is, dan komt hij tot den Heere; dan strekt een verlorenen zijn handen uit naar God.

En dan wordt het wonder herhaald van dien weg naar Gaza: een Moorman, een kamerling.

Hoeft ge het soms gezien, lezer?

Van nabij? Of misschien nog dichter bij?

Dan wordt dat ene regeltje uit de heilige historie, en uit een eigen leven, aanleiding tot verwondering, en wordt eeuwig een hymne der aanbidding over de genade-wegen Gods.

En de Engelen Gods zingen bij den wagen van dien zoon van Cham hun jubel: ere zij God.

C. B.

LITERATUUR EN KUNST

Voor hen, wiën een examen wacht.

Het is weer de tijd der examens.

De Middelbare Scholen en Kweekscholen zijn aan hun eindexamens toe, de Hoofdacte-examens komen in zicht, de Staatsexamens staan te beginnen.

Een van de vele vakken, die bij het mondeling gedeelte van deze examens aan de orde komen, is de literatuurgeschiedenis. In verschillende graad, al naar den aard van het bepaalde examen, vormt de literatuurgeschiedenis een onderdeel van het te verwerken programma. En dan is het onderzoek van de kandidaten gelukkig! niet een vangen van rijen jaartallen en een visschen naar feitenkennis, maar, naar meer en meer gevolgd en hartelijk toe te juichen gewoonte, een vragen naar hun lectuur en een peilen, in hoeverre het gelezene begrepen is, en als literatuurschepping op zichzelf, en als uiting van schrijvers-tijd en schrijvers-persoonlijkheid.

Op dit mondeling onderzoek hebben de kandidaten zich voor te bereiden. En daartoe hebben ze hulpmiddelen nodig: studiën, essays, over boeken en schrijvers, opstellen, die een bepaalde literatuur-figuur of literatuur-periode behandelen van uit cultureel en ideologisch oogpunt. 't Is juist de winst van de nieuwe examen-opvatting, dat ze verplicht tot deze ontwikkelende en verrijkende voorstudie, die kennis bijbrengt, maar vooral ook inzicht, andere, maar veel betere onderrichting, dan paraat feitenmateriaal geven kan. Maar dan moeten de examinandi óók die hulpmiddelen kennen, ze moeten weten, dat die er zijn en welke er zijn. En als er aan de bestaande nieuwe worden toegevoegd, moet daarop de aandacht gevestigd worden.

Enkele van deze in-kort verschenen uitgaven wil ik in dit artikel aanwijzen, in de hoop, dat dit artikel den een of anderen kandidaat een voor hem gewenscht opstel op het spoor brengt. Trouwens, ook voor de in-literatuur-belangstellenden, voor hen, die niet met het oog op een examen, maar uit liefhebberij de literatuur bestudeeren, kan zoo'n artikel óók zijn nut hebben.

Allereerst noem ik dan:

Letterkundige Studiën door J. Koopmans.¹⁾

Studiën, naar de ondertitel zegt „over de Negentiende Eeuw“. Dat is al dadelijk een heel belangrijke kant van dit boek: het brengt studiën over de 19e eeuw, over welke naar verhouding, weinig modern-georiënteerd materiaal te vinden is. De Beweging van Tachtig, die met name tegen de 19e eeuwse literatuur felle en voortdurende actie voerde, heeft de belangstelling voor wat deze periode heeft voortgebracht niet slechts weggenomen, maar heeft bovendien de voorstelling doen ontstaan, dat er weinig of niets van betekenis in deze eeuw is geproduceerd. En de heftige charges der jongste tijdschriften doen de, intusschen ietwat geluwde, antipathie in nieuwe hevigheid opblaazen.

Daarom is het belangrijk een bundel studiën over de 19e eeuwse literatuur te zien verschijnen, en dan van de hand van een zoo gezaghebbend man als wijlen de heer Koopmans was. Zulk een boek is op zichzelf al een winst, wijl het is „een daad van eenvoudige rechtvaardiging“. En voor de studeerenden, die toch ook van de 19e eeuw het hunne moeten weten, is het een prachtig fonds, juist omdat het op de bovengenoemde methode is ingesteld. In deze opstellen van den heer Koopmans worden eenige van de 19e eeuwse auteurs behandeld aan de hand van een of meer van hun typeerende geschriften. Een roman, een boek wordt besproken, maar dat als neerslag van schrijversdenkbeelden, als representant van denken en weten van den tijd. En zoo wordt een tijdsbeeld gegeven, breed en tegelijk diep, kennis aanbrenghend, maar eveneens inzicht — precies wat den examinandus noodig en den belangstellende nuttig is.

We vinden dan in dezen bundel als eerste bijdrage een opstel over Adriaan Loosjes' roman „Maurits Lijnslager“, even verder in het boek vervolgd met een studie over zijn „Hillegonda Buisman“. Inderdaad belangrijke stof en van te meer nuttig effect in zijn behandeling, omdat die relief brengt in de ontwikkelingshistorie der 19e eeuw. Loosjes immers is een verbindende figuur, die relatie heeft enerzijds met de laat-18e eeuwse stroomingen (zijn „Historie van Meijfrouw Susanna Bronkhorst“ is onmiddellijk verwant aan Wolff-Dekens Historie van „Meijfrouw Sara Burgerhart“), aan den anderen kant met de historische romankunst, die in het midden der eeuw hoogtij viert, gaat „Maurits Lijnslager“, het door Koopmans besproken boek, is genoemd „de eerste proeve van den historischen roman“ (Te Winkel). En in zijn bedoelen, waarvan ook de roman „Hillegonda Buisman“ getuigt, die een 17e eeuwse familiegeschiedenis brengt, sluit direct aan bij Potgieters ideaal: het is volgens zijn eigen woorden: „het echte karakter van den ouden Hollander in een zoo eerbiedwaardig, in een zoo bevallig daglicht te stellen, dat het dezen of genen zou opwekken tot een edelen najaiver...“

Als dus de heer Koopmans dit werk van Adriaan Loosjes behandelt en in deze bedoeling doet uitkomen, klaar en duidelijk, het stellend tegen den achtergrond van Loosjes' tijd en denken, geeft hij den studeerende uitnemende voorlichting. En dat vooral, wijl hij verbindende lijnen trekt, zoodat de gebruiker den voortgang van denkbeelden en richtingen ziet. Zeer instructief is in dit opzicht b.v. een hoofdstuk als „Van Adriaan Loosjes tot Mevrouw Bosboom-Toussaint“, onmiddellijk gevolgd door een behandeling van Mevr. Bosbooms „Het Huis Lauernesse“. Immers, dit is een volgen van de ontplooiing der historische romankunst, van haar eerste knopping (Maurits Lijnslager) tot haar hoogsten bloei (Lauernesse), dat is, het beschouwen van de Nederlandsche openbaring van een internationalen en geheel in het 19e eeuwse geestes kader passenden literatuurvorm. (Het hoofdstuk over „Aernout Drost“ behoort ook tot deze stof.)

En zie hier nu het tastbare nut van dezen bundel voor de examinandi. Ze plaatsen b.v. een roman als „Het huis Lauernesse“ op hun in te leveren lectuurlijst en kunnen nu door de bestudeering van deze hoofdstukken dat boek zien in de lijst van zijn tijd, zoodat als in de eigen betekenis. En dan wordt, veel duidelijker dan ooit door het zonder-meer lezen van den roman mogelijk zou zijn, de inhoud verstaan en begrepen, dat deze nationaal-historische schepping tot het waarlijk betekenende van onze literatuur behoort. En dan wordt, dank zij de toelichting ook ten dezen eveneens verstaan, dat het is „de evangelische zin“, die aan dit werk „een eigenaardig cachet en een niet te miskennen adel gegeven heeft“.

Nog twee andere opstellen bevat de bundel: een over Adriaan van der Hoop, dichter-schrijver uit de dertiger jaren der eeuw en, blijkens de hier gegeven afbeelding, typeerend vertegenwoordiger van zijn tijd, en een over de tegenstelling tusschen Willem Kist en Bruno Daalberg (pseudoniem voor P. de Wakker de Zon) onder den titel „Van Kist tot Daalberg“. Kist's plaats is die „waar de verzwakte stromen van de Aufklärung rimpelloos vervloeden in 't dode zand van ons meest vervlakte volksleven“, Bruno Daalberg die van de zich uit die verstarring losmakende persoonlijkheid. Wel in het bijzonder mag dit hoofdstuk een bijdrage genoemd worden tot de beschrijving der 19e eeuwse cultuurhistorie. De goed-uitgewerkte antithese van gevoelens geeft een helder inzicht in de ethische en religieuze stroomingen, die het eerste deel der eeuw hebben beheerscht.

Deze aanvullingen omtrent Koopmans' boek mogen voldoende zijn, om den studeerenden de waarde ervan te doen verstaan. Wanneer ze het gebruikt hebben om van de 19e eeuwse literaire gestalte zich een indruk te vormen, kunnen ze een kruisvuur van vragen over structuur en cultuur van deze periode met glans doorstaan. Als tweede, eveneens verdienstelijk hulpmiddel noem ik:

Het literaire kunstwerk door W. Kramer.²⁾

Een boek in den stijl van het bekende „Woord-kunst“ van Poelhekke, maar breder van opzet en meer berodeneerd. Na drie algemeene oriënterende hoofdstukjes over „De kunst als levensvorm en als levenswaarde“, „Het kunstwerk en zijn Beschouwing“, „Het literaire kunstwerk en zijn elementen“ behandelt het de verschijnselen van Ritme, Maat, Rym, Plastiek, Beeld, Vorm en inhoud, voorts de dichtvormen, de dramatische constructies en de lyrische poëzie. Men vindt hier dus definities, naamsverklaringen, techniek-uitenzetting, dingen, die de kandidaat weten moet voor het meer practisch gedeelte van zijn examen, als hem een gedicht ter behandeling wordt voorgelegd. De besprekingen zijn kort en overzichtelijk en het vele toelichtende materiaal verduidelijkt ze op een uitnemende wijze. Een breed literatuur-overzicht geeft inlichting over verder studie-materiaal, wanneer men dat noodig heeft. Wat hier geboden wordt is echter ruim voldoende ter algemeene voorbereiding. Wie dit boek kent weet te onderscheiden en te definiëren en zal op de theoretische vragen van het mondeling examen bevredigend kunnen antwoorden.

Eindelijk moge ik in dit verband nog wijzen op een uitgave van mijzelf, die, naar steeds gevolgde gewoonte in ons blad toch door mij zou moeten worden aangekondigd:

Tienjaren-Oogst door Dr C. Tazelaar.³⁾

Dit boek behandelt een aantal belangrijke romans van de laatste tien jaren, nederlandsche en groot-nederlandsche (Vlaamsche en Afrikaansche boeken dus). In de inleiding wordt de keuze gerechtsvaardigd, „Zal enige literaire uiting belangrijk zijn, dan moet ze in elk geval technisch en cul-

¹⁾ Verzameld door J. H. v. d. Bosch en Dr C. G. N. de Voors, uitgeg. door de U.M. „Holland“ te Amsterdam.

²⁾ J. B. Wolters, Groningen, Den Haag, Batavia.

³⁾ Uitg. Gebr. Zomer & Keuning's U.M., Wageningen.

tureel w
aan de
sitie, be
zekere g
dezen z
navolgen

De sto
vooral te
nadere a
achter h
werden h
meer rel
het een
tentie va
ling opst
laatste
niet zijn
en princ
op exam
de in-lit
— en ni
deze laat

Achter
Querido,
reddering
Top Naef
Scharten-
pana“; (Zeggelen,
aan de V
van Gene
„Het Av
gatschip
sande W
Alie van
van Hill
Brand“,
Herman
Coolen,
„De raay
op de D
„De telet
de vlass
toor uit
Lier“, „
ter Brue
schen“,
chem van
pie, die
Al dez
romanku
wier kur
rubriek,
geheel te
onze chr
besprekin
Ik vlei
artikel in
aan deze

UI
EN.

Er zal
het vers
als een

Zeker,
heel die
berekenin
zijn. Ma
niet zijn
pelijke v
neer men
gevend v
onbegren
tieke bel
hoorde n
maar dan
die, onda
bijkans t
Gods me
mannel

In Hee
bijzonder
van zijn

En wat
fijnen ge
scherpzin
grote w
levens d
de grond
hij ook s

Door d
uitnemen

Zelf k
tegenstan
loof met
worden v
zijn vroeg
politieke
lijnd en

Manne
onzen Ge
Wie on